

Prof. dr Miroslav Vrhovšek*

UDK: 336.761:34(497.1)

BIBLID: 0352-37.13(2008)25,3-22

AKCIONARSKO PRAVO U SRBIJI – NEKAD I SAD **(na primeru rudnika bakra i zlata Bor i Majdanpek)**

REZIME: Opravdano smatram da sam iznetim referatom potvrdio obrazloženje predloga teme “Srpsko pravo - nekad i sad” da ideja o pravnoj izgradnji, kao temelju moderne Srbije, traje gotovo 200 godina. Prateći tu ideju pokušao sam da oživim brojne propise kojima su regulisana određena pitanja, kako su isti ugrađeni u pravne akte koje sam predočio u referatu, koji su upravo dragoceni za analizu njihove razumljivosti, jezika i stila, prilagođenosti potrebama i zahtevima vremena naglašavajući rešenja koja su možda i bolja od nekih postojećih. Realizacijom zamišljene ideje u referatu smatram da sam uspešno dokazao da je srpska pravna misao imala svoje uzlete, da je srpsko pravo imalo svoje bisere, da je postojalo i da će postojati, te da je neophodno da se i danas oslobodimo osećaja da je jedini izlaz za naše pravo u kopiranju i prihvatanju onoga što je neko već propisao.

Prezentirani pravni akti, ugovori i statuti će, svakako, moći korisno da posluže, naročito, mlađim generacijama pravnika da se sa istima bliže upoznaju, da ih detaljno prouče, da njihove odredbe uporede sa važećim propisima iz oblasti akcionarstva, što će sve pomoći, pojedinim od njih da, *de lege ferenda*, svojim radovima doprinesu daljem i uspešnijem razvoju pravne nauke u Srbiji.

Iz rečenog, uzimajući u obzir i navedeni moto, bi proizilazilo da su akcionarska društva u Srbiji tek sada nastala, u poslednjih dvadesetak godina, što znači da je to njihov početak. Kao da ista nisu postojala skoro 100 godina u periodu 1850-1945. i to u vrlo razvijenom obliku koji je bio dostignut na evropskom nivou toga vremena.

Ključne reči: akcionarsko društvo, akcionarsko pravo, Bor, Majdanpek, srpsko pravo

Tema rada je veoma aktuelna. To ću pokušati da dokažem u najaktuelnijem primeru koji se ogleda u pitanju šta učiniti sa rudnicima Bor i Majdanpek. Zbog toga ću predstaviti dileme i probleme vezane za ovo pitanje ne samo sa pravnog već i sa sociološkog i društveno-političkog i ekonomskog aspekta, s obzirom da su pravo i njegova primena omeđeni ovim pitanjima. To neće biti lak zadatak, ali će svakako biti interesantan, pogotovo ako se ima u vidu činjenica da su pravna pitanja vezana za sudbinu rudnika bakra Bor i Majdanpek prisutna još od 1835. godine pa sve do danas, a da su od 1945. godine

* Profesor Pravnog fakulteta i prorektor Univerziteta Privredna akademija, Novi Sad.

pa do sada ta pitanja bila tabu tema skoro do početka 21. veka i do donošenja novog Ustava Republike Srbije oktobra 2006. godine. S toga ću i početi sa nekim upoređenjima.

Dakle, osnovno pitanje danas u Srbiji u pogledu tako značajne privredne grane kao što je rudarstvo, svodi se na to **šta ćemo** sa do skora najvećim rudnicima bakra, zlata, srebra, platine, paladijuma, selena, germanijuma, molibdena u Evropi, rudnicima Bor i Majdanpek? Rudarsko-topioničarski basen Bor, sasvim je sigurno, nikad više neće biti ono što je bio, to je okrutna istina, ali izvesna, sasvim izvesna. Basenu će ostati samo njegova osnovna proizvodnja.

Za uspešnu realizaciju sačinjenog petogodišnjeg programa revitalizacije RTB Bor bitno je da se shvati bitni značaj i vrlo jak uticaj proizvodnje bakra na mnoge privredne grane na veliki deo privrede. Jer sa 9.000 zaposlenih Bor obezbeđuje egzistenciju za preko 50.000 stanovnika u istočnoj Srbiji. Svaki zastoj ili prekid proizvodnje imao bi izuzetno negativne ekonomske, socijalne i političke posledice za državu i ekonomiju Srbije u celini, za budžet i druge fondove, takođe i za devizni bilans zemlje. Otuda se očekuje spremnost Vlade Srbije da potencijalnim kreditorima Basena Bor pruži najveći mogući stepen podrške, pre svega, u vezi sa sigurnošću povraćaja kredita.

Zasijaće Bor ponovo svojim proizvodnim i finansijskim rezultatima

A kakve su šanse tog novog Basena Bor? Šta se u njemu zbiva?

Zašto je Bor postao medijska enigma? Ima li rude ili nema? Šta je sa partnerima? To su pitanja na koje se traže odgovori.

Hoće li basenski pogoni biti privatizovani, hoće li se pronaći partneri koji bi ozbiljnim ulaganjima otvorili mogućnost dugoročne eksploatacije prirodnih resursa koji su dokazani i obilni. Ili će država stati kao garant pred svetske monetarne institucije da se Basenu Bor daju investicioni krediti za rekonstrukciju pogona, prvenstveno metalurških i za nove zahvate na otkrivanju velikih rudnih ležišta. Po važećem Petogodišnjem planu (2005-2009) Basen bi mogao da ostvari godišnju proizvodnju od oko 50.000 tona katodnog bakra samo iz borskih rudnika.

Bor, znači, ima šansu da ponovo bljesne punim sjajem kao nekada, kada je, kako se sada to moderno kaže, njegova katoda bila brend Države Srbije i Jugoslavije.

Vlada Republike Srbije nagoveštava privatizaciju kao opredeljenje da se Boru da šansa da živi, da se njegovi stvaraoci dokazuju, i na dobrobit svojih pokoljenja i na dobrobit države Srbije, kojoj su bar pola veka posleratnih godina bili uzdanica i osnova mnogih planskih poduhvata. Pri tom ne treba zaboraviti činjenicu da je između dva svetska rata (1918-1941) Borski rudnik, zajedno sa Majdanpečkim, bio najznačajnije rudište bakra u Evropi.¹

Krajem 2000. godine Američki biro za rudarstvo je izneo procenu da rudnik bakra Majdanpek u naredne 23 godine može proizvesti 382.000 t katodnog bakra sa određenom količinom pratećih plemenitih metala, kao što su zlato, srebro, platina, paladijum i selen kojih ima malo u svetskim razmerama. Upravo će ovi nusproizvodi u budućnosti imati mnogo veći značaj u proizvodnji crvenog metala.²

Zašto su izneta pitanja, danas, od tako velikog značaja? Pa upravo zato, što se srpska javnost, danas, upoznaje sa svim navedenim problemima u vezi sa rudnikom bakra Bor i Majdanpek, kao da je to prvi put u istoriji. Kao da Srbija nije imala prošlost i to,

¹ Jovanović, B., Đurđević, M., *100 godina Borskog rudarstva, 1903-2003.*, Bor 2005, str. 577-587.

² Vujić, S., Grujić, M., Salatić, D., Radivojević, S., Jelenković, R., *Rudnik bakra Majdanpek - Razvoj, stanje, budućnost*, Akademija inženjerskih nauka Srbije i Crne Gore, Beograd 2005, str. 159.

slobodno možemo reći, bogatu prošlost između ostalog i u tako značajnoj grani privredivanja kao što je rudarstvo! Kao da sve počinje od danas.

Pokušaćemo to da dokažemo i ujedno da upoznamo celokupnu srpsku javnost sa davnom prošlošću.

Naime, rudarstvo postoji gotovo kao i ljudski rod, pojava rudarstva neposredno je povezana sa početkom proizvodnje oruđa i oružja, sa željom čoveka da prirodu potčini sebi. Čovekovo otkriće da materiju može prevesti iz jednog u drugo stanje, iz rude u metal, predstavlja jedan od najznačajnijih koraka u razvoju civilizacije. Put od prvobitnog površinskog prikupljanja minerala do rudarstva današnjih dana, veoma je dug. Savremena arheološka istraživanja potvrđuju da se koreni rudarstva na tlu Srbije nalaze u praistoriji na području Majdanpeka.³

No, da ne idemo u praistoriju. Zadržimo se na Srbiji posle 1806. godine i osvajanju Poreča od Turaka kada je Majdanpek uključen u Porečku oblast. Inicijativu za rudarska istraživanja i obnovu srpskog rudarstva dao je knez Miloš. Za ime ovog nepismenog srpskog kneza vezana je ne samo obnova srpske države, već i obnova mnogih delatnosti u njoj kojima se obično i obeležava državotvornost jednog naroda. U takvoj Srbiji okupljeni su stručnjaci i iz Vojvodine, pa i oni koji nisu srpske narodnosti, stvaraju se temelji srpskog pozorišta, muzike, novinarstva, više naučnih grana i počinje da se razmišlja i o stvaranju domaće industrije.

Miloš je znao da stvaranju industrije mora da prethodi ispitivanje bogatstva koje krije zemlja, o čemu se mnogo pričalo, a i znalo se da je u prošlosti to bogatstvo korišćeno. Neko je Miloša sigurno i savetovao (po svemu sudeći Vuk Karadžić) da se obrati na pravu adresu, lično najuglednijem rudaru tog vremena u Evropi, vrhovnom upravniku saksonskog rudarstva Sigismundu Avgustu Volfgangu baronu fon Herderu. Veza između Miloša i Herdera uspostavljena je 1834. godine. On je došao u Srbiju 06. avgusta 1835. godine u kojoj je ostao nešto više od tri meseca i za to vreme je istražio, između ostalih, rudnike bakra Majdanpek i Bor. U Majdanpeku je vršio istraživanja samo tri dana i to u majdanpečkim prašumama, bez puteva i po vrlo lošem vremenu. Ono što je Herder za ta tri dana utvrdio u Majdanpeku i kasnije u Boru važi i do dan danas. Nakon ta tri dana ispitivanja, Stevan Radićević 27. avgusta 1835. godine obaveštava Miloša Obrenovića, koji se u to vreme nalazio u Carigradu "da je g. baron Herder Majdanpek ispitao i tu našao bakra i gvožđa u takvom količestvu, da će ovaj Majdan jedan od najbogatijih u Evropi biti. Petsto dobrih Saksonaca preporučiva Herder mogu odmah početi raditi o bakru i gvožđu, a sa vremenom i ovaj rudokop tako može rasprostraniti, da hiljadu poslenika ovde može raditi i sebi prepitanije (platu) zaslužiti mogu".

Boravak Herdera u Srbiji trajao je od 06. avgusta do 13. novembra 1835. godine. Vreme za studiozna ispitivanja bilo je suviše kratko, ali izgleda da su moć zapažanja i iskustvo Herdera bili znatno iznad uobičajenih, jer su se njegova mnoga tvrđenja pokazala tačnim, pa čak i dalekovidim.

Svega nešto više od tri meseca bilo je Herderu dovoljno da stekne sliku o velikim mogućnostima za razvoj srpskog rudarstva i da sakupi dovoljno materijala, kako bi Evropu upoznao da na Balkanu postoji zemlja Srbija, neizmerno bogata rudnim i drugim mineralnim blagom. Taj doprinos Miloš je umeo da ceni, pa je Herderu pored drugih raznih izraza zahvalnosti i poštovanja, uputio sablju posrebreanu i pozlaćenu, sa balčakom ukrasnim s obe strane sa po 59 brilijanata.

Tako je prvi stranac odlikovan od srpskog kneza i srpske vlade - bio rudar!⁴

³ Vujić, S. i sar., *op. cit.*, str. 1.

⁴ Stanković, M., *Majdanpek*, Bor 1973, str. 37-44.

Sve je to trebalo pravno urediti!

Na osnovu izvedenih istraživanja i odluke Miloša Obrenovića i Vlade 1847. godine otvoren je rudnik bakra i gvožđa Majdanpek. To je bio veliki i hrabar poduhvat koji je mnogo doprineo razvoju i napretku srpske države. Taj period rudarenja u Majdanpeku omogućio je brz razvoj domaće industrije. Zahvaljujući njemu stvorena je baza za domaću industriju oružja. Majdanpek je omogućio izgradnju topolivnice u Kragujevcu, a shvaćanjem uslova za domaću proizvodnju oružja stvoreni su i uslovi za vođenje nezavisnije politike prema velikim silama. Tom proizvodnjom oružja, a u Majdanpeku su se lila i topovska đulad, omogućeno je jačanje domaće vojske pred kojom je bila i značajna oslobodilačka misija.⁵

Međutim, očekivani rezultati, zbog raznih razloga, nisu oni koji su se trebali ispuniti. Zbog toga je posle 10 godina rada došlo do zatvaranja rudišta Majdanpek. I onda se postavljaju ista pitanja kao i danas. U “Srbskim novinama” cele 1858. i 1859. godine postavlja se pitanje: Šta ćemo sa Majdanpekom? Cele te dve godine se vode žučne rasprave na najvišem stručnom i sveukupnom nivou i pružaju se razni odgovori sa različitim obrazloženjima. Osnovana je i Komisija koja je trebala da istraži stanje i da dâ odgovarajuće rešenje Visokoslavnom Sovjetu.

Uzevši brižljivo u pregled sve, kako statističke, tako i istorijske podatke koji se tiču Majdanpeka i preduzete u njemu rudarske i šumarske radnje, Komisija se pre svega upotpuno uverila: da se preduzeta u Majdanpeku rudarska i s njome skopčana šumarska radnja ni na koji način ne može i dalje nastaviti o trošku i pod upravom Vlade naše.

Jer sem prirodnih uslova, među kojima neki (kao imeno šume) iziskuju grdno velike žrtve da bi se i sami postavili u pravilno stanje - ostalih sredstava za vođenje rečene radnje, Vlada se srbska gotovo sasvim lišava. Komisija je uhvatila u srednju ruku račun po kome se od prilike iziskuje kapital od 200.000 talira, koji za celo naša narodna kasa nije u stanju dati. I najposle, što je i još isuviše preko sviju ovih nedostataka, jeste nedostatak naše političke nezavisnosti, koja je bez sviju drugih nedostataka sama po sebi dovoljna zapreka koja posve nemogućim čini, da Vlada sama vodi ovu radnju, kada je neimajući svojih ljudi bezpreposlovno prinuđena služiti se stranim podanicima.

Najposle, preko svega ovoga, opšte je već poznato, da Vlada nikad nije bila, niti joj je i moguće biti, dobar ekonom barem u toj meri ne kao čovek privatan. Ovo su tek ukratko i samo površno spomenuti uzroci, zbog kojih - po mišljenju Komisije - Vlada naša ne bi trebalo nipošto više da se upušta u preduzimanje ili produživanje rudarske radnje o svome trošku i pod svojom zanatskom upravom.

I tako iz izvedenih i ovde ukratko izloženih osnova, koji nisu crpeli samo iz ubeđenja potpisanih članova, nego su kao zreo plod nauke i dugovremenog svetskog iskustva, opite uvaženi i pripoznati, Komisija i po drugij put izjavljuje Visokoslavnome Sovjetu svoje ponizno mišljenje: da je za našu zemlju najspasonosnije da se Majdanpek proda kakvom privatnom čoveku (ili kompaniji) ali pod uslovima, za koje napred spomenusmo, da ih u tapiji valja staviti.

II. Dodatak izvestiju

U izloženom izvestiju komisija je u smotrenju Majdanpeka kazala svoje pravo mišljenje, koje se dakle ne saglašava ni u samom osnovu sa predanim joj na pregledanje “projektom o davanju pod arendu” pomenutog rudnika. Po ovome samo se od sebe razume, da komisija, koja nikako i ne nalazi za dobro, da se Majdanpek pod arendu izda,

⁵ Stanković, M., *op. cit.*, str. 100.

počem, po njenom mišljenju, nema načina, na koji bi se on skorišću pod arendu dati mogao, nemože naravno ni govoriti o načinu kakovom.

Ali ako je visoka vlada na svoju moralnu odgovornost svakojako naumna, da pred narodnom skupštinom zastupa tu misao da se Majdanpek nepremeno pod arendu izda onda komisija može joj od svoje strane sledećij način, i to samo kao najmanje štetan, a nikako probitačan, preporučiti. Imeno:

Ugovor, koji bi se imao s arendatorom Majdanpeka zaključiti, treba neizostavno da se učini samo pod ovim uslovima:

1. Da arendator, a posle njega i njegovi naslednici, moraju biti srbski podanici i ostati u podanstvu srbskom dokle im god vreme zakupu Majdanpeka ne isteče i dokle se ne dokončaju parnice, koje bi slučajno s vladom imali. U protivnom slučaju imao bi se prekinuti kako ugovor tako i parnica ne njegovu štetu.

2. Pod arendu da se izda ceo rudnik "Majdanpek" zajedno sa "Rudnom Glavom" kako po prostoru tako i po sadržini, koja je pod zemljom i nad zemljom, kao i s raznim mineralima, poljima šumama, kućama, mašinama itd.

3. Zgrade, mašine i sve građevine, da se predadu arendatoru po proceni, a kad arendi isteče vreme, da je dužan u tolkoj istoj vrednosti takovim predmeta povratiti; preda li nam manje - da naknadi, a preda li više, da mu nadoknadimo.

4. Vreme za koje da se Majdanpek pod zakup izda, kao što teško može biti kraće od 70, tako nipošto da ne bude duže od 90 godina.

5. Arenda bi se imala sastojati prvo u interesu (koliki se procentno ugovori) od potrošenog gotovog novca, kome suma po pravilima pravog računa sa interesom na interes u najmanju ruku iznosi 500.000 dukata cesarski, ne računajući ovde šta više ni šumu ni pravu vrednost narodnih ruku koje su tek umerenom nadnicom po uredbi plaćane - osim ovoga interesa na kapital od 500.000, dužan bi bio arendator plaćati vladi još 10% od svoga bruto prihoda, kao što se ovo već po naredbama samog zakona rudarskog plaća ponajviše i u svima drugim državama, gde se rudnici smatraju kao vladini regali, pa makar da ih preduzimač sasvim na svoju ruku (t.j. ne kao arendator) drži i obdelava.

6. Za osiguranje arende, kao i arendalnog dobra svog od štete, vlada treba već po ugovoru da ima pravo intabulacije i sekvestra na sva arendatorova nepokretna i pokretna dobra, izuzevši novce, koje tek naročitim zahtevanjem uzaptiti može.

7. Arendator da bude dužan svagda iznajpre ponuditi vladi svoje proizvode kad ovih na prodaju ima i ako se s njome nebi pogoditi mogao da joj ih mora ustupiti po srednjoj ceni između tri najbliže okolne pijace, kao na primer Odeske, Peštanske i Bečke.

8. Arendator da bude dužan podvrgavati se državnoj šumsko-rudarskoj kontroli, kako u smotrenju svojih računa (o prihodu i rashodu) tako i u smotrenju vernog sledovanja i izvršavanja planova za rudarsku i šumarsku radnju, koje će planove uvek blagovremeno vladi podnositi na pregled i odobrenje.

9. Arendator da je dužan trpeti slobodan prolazak publike, kako glavnim putevima i kroz atar Majdanpeka, tako i putovima koje bi on izvan ovog atara na izvoz svojih proizvoda sačinio, izuzimajući puteve gvozdene na kojima će za podvoz naplaćivati taksu, kao što se odredi.

10. Arendator da je dužan, ne samo rudnik nego i šume, pošto arendi vreme isteče, ostaviti u takom stanju, da se i u napredak neprekidno uspešno radnja rudarska produžavati može: a materijala toliko spremljenog predati, koliko bi barem za dve godine dosta bilo, da se rudarska radnja produži, na posledku:

11. Arendator ne sme prestati sa rudarskom radnjom, osim ako bi se dokazalo da je ona kroz više od 20 god. nemoguća ili neuspešna.

Naprotiv vlada od svoje strane ne treba ništa više da se obaveže osim:

1. Da arendatoru kao srbskom podaniku daje nužnu policisku zaštitu kako za sigurnost njegove radnje tako i za sigurnost uživanja ustupljenog mu prava u izarendiranom dobru, imajući naročito još ugovoriti za staranje i naknadu u nekim osobitim slučajevima, kao n.pr. u slučaju požara, poare gore, obnavljanju iste, u tom slučaju ov. pod.

2. Da vlada dužna bude, kao što na to i pravo ima, držati u Majdanpeku pravoslavnu crkvu, osnovnu školu i poštu.

3. Da vlada dužna bude odkupiti zemlje koje bi potrebne bile za putove radi izvoza majdanpečki proizvoda na stranu, i to samo za putove u dve linije k Dunavu, a praviti i obdržavati takve putove da bude posao samog arendatora.

Najposle:

4. Dokle se nebi izdao rudarski zakon da u svima sporovima rudarskim a i inače u svima sporovima između arendatora i vlade (kao između ugovarača) sudi izboran sud, kad ga god makar jedna od ugovornih strana iskala bude.

III.

1. Komisija drži za dužnost savesti svoje, da preko svega što je god ovde rekla još osobito pažljivim učini visokoslavni sovet na tačku 8) u kojoj se spominje o vladinoj 'šumsko rudarskoj kontroli. U smotrenju ove točke, komisija, mada je koliko uverena da se, zbog neuredne i grabljive radnje od strane arendatora, nemože rudnik sačuvati od šteta, baš i pri najboljoj i neprestano motrećoj kontroli, opet ima osnova da se još većma boji štetnih sukoba ove kontrole s arendatorom, zbor čega naročito mora izjaviti: da bi bolje bilo, da kontrola vladina više bude periodična nego stalna.

2. Isto tako komisija nemože dovoljno preporučiti vladi, da nipošto Majdanpek ne daje ispod ruke, pa bilo pod arendu ili da ga proda, jer je izvestno, da će se u svakom smislu postići povoljniji uslovi za našu zemlju, ako se javno pozovu mušterije sa sviju strana, i ako se na taj način otvori nadmetanje i kao neka licitacija kojom bi se, u slučaju prodaje, isterala bolja cena, a u slučaju zakupa veća аренда i probitačniji uslovi.

Zbog toga kao i zbog svakidašnje sve veće štete što Majdanpek leži zaludan i propada, završavajući ovo izvestije svoje predlaže komisija visokoslavnom sovetu: da vlada naša, ne časeći ni časa, odmah objavi u svim glavnim evropskim zemljama ustupanje Majdanpeka u oba slučaja t.j. kako na slučaj prodaje tako ina slučaj da se izda pod arendu, izloživši pored inventara ujedno i glavne uslove na oba pomenuta slučaja.

U ovoj obznani osim toga valja još mušteriju opomenuti da pohiti provideti Majdanpek i po tome od svoje strane podneti projekt za pogodbu i ponudu tako da ovaj predmet bude spremljen do iduće malogospodinske narodne skupštine pa da se na njoj svrši kao po paragrafu 8 i 9 zakona o skuštini za te stvari nadležnoj.⁶

I sada dolazimo do realizacije predloženog u obliku pravnog akta - Ugovora (kontrakta) o ustupanju rudnika Majdanpek na eksploataciju 5. 09. 1859. godine.

Radi bližeg upoznavanja, a zatim i upoređivanja odredbi ovog ugovora sa mogućim današnjim ugovorom na istu temu, prikazaćemo ceo ugovor jer je inače prosto nemoguće izdvojiti bilo koji njegov deo, sa napomenom da malo ko u Srbiji danas zna za postojanje jednog takvog ugovora, pa samim tim i njegovog značaja za pravnu nauku s obzirom da se srpsko pravo iz tih ranijih godina i nije izučavalo na našim pravnim fakultetima poslednjih 60 godina!

⁶ Majdanpek 1860. i 1861. godine, Arhivska građa, knjiga broj XXVII Bor 1982. str. 15-27.

Pri svemu iznetom treba imati u vidu činjenicu da je Srbija još 1844. godine donela svoj Građanski zakonik, a 1860. godine Trgovački zakonik i 1896. godine Zakon o akcionarskim društvima.

U G O V O R

koji je između Popečiteljstva finansija u ime Praviteljstva srbskog, od jedne i g.g. Andrije, Franca, Mihaila, Honorija Manjana, Buljona Alfonsa Konta i Kompanije, s druge strane, u smotrenju rudarskog zavedenija Majdan-Peka i njegovi prinadležnosti učinjen na sledejući način:

Članak I

Popečiteljstvo finansije ustupa na eksploataciju g.g. Manjanu, Buljonu. Alfonsu Kontu i Kompaniji zavedenije Majdan-Peka sa svim njegovim prinadležećima rudama gvožđa, bakra i proča, sa svima za eksploataciju, administraciju i ekonomiju služećim i postojećim zgradama zdanijima, kućama, magazama, smestištima i šupama na celom ataru njegovom prinadležećim, šumom, sa svim rekama, livadama njivama i baštama, kao također sa celim tamo postojećim materijalom, alatom i svima instrumentima.

Popečiteljstvo finansija zadržava za račun Praviteljstva samo sledejuće predmete:

1. Crkvu sa obitalištem sveštenika i sa obitalištem crkvenjaka.
2. Školu sa obitalištem učitelja.
3. Poštu sa obitalištem poštara.
4. Jedno zdanije za obitalište praviteljstveni činovnika i jedno zdanije za kancelariju. Sve sa prinadležećim baštama i livadama.

Gospodi Manjanu, Buljonu i Alfonsu Kontu i Kompaniji biće slobodno primiti samo one kuće koje će se moći s polzom upotrebiti za eksploataciju Majdanpeka.

Članak II

U zastupljenju spora u isleđenju ugovarajućih časti načiniće se inventar od sviju pokretnih i nepokretnih predmeta koji će g.g. Manjani, Buljon, Kont i Kompanija primiti zajedno sa procenom njine vrednosti. Što se tiče pokvarenih alata, ovaj će se kao staro gvožđe proceniti i od društva primiti.

Svi društvom primljeni, kako pokretni tako i nepokretni predmeti izdržavaće se o njegovom trošku za celo vreme eksploatacije a po istečenju ove vratiće se Praviteljstvu u onom stanju u kome ih društvo primilo. Stvari izgubljene platiće se novcem po njinoj inventarnoj vrednosti.

Putovi služeći za eksploataciju održavaće se takođe o trošku društva u onom stanju u kome će ih primiti.

Članak III

Eksploatacija Majdan-Peka sa njime prinadležećim njivama i šumama biće mineralogičeska, metalurgičeska industrijska i trgovačka.

Članak IV

G.G. Manjani, Buljon, Kont i Kompanija obavezuju se da će postojeća u Majdanpeku dva glavna podkopa za celo vreme ovoga ugovora, u onom stanju održavati, u kome će ih primiti zadržavajući opet pravo da mogu zameniti za druga dva podkopa ova dva potkopa kako bi to polza eksploatacije zahtevala.

Članak V

G.G. Manjani, Buljon, Kont i Kompanija imaće isključiteljno pravo kako u celom tako i u časti eksploatacije rude i šume Majdan-Peka i njegova prinadležateljstva. Oni će

imati pravo obrazovati društvo kojim će se osigurati nuždni za ovo preduzetije novčani kapitali kako bi se radnja u Majdan-Peka i njegova prinadležateljstva. Oni će imati pravo obrazovati društvo kojim će se osigurati nuždni za ovo preduzetije novčani kapitali kako bi se radnja u Majdan-Peku što više razvijati, mudrošću rukovoditi, uspeće nauke upotrebiti i njegova minerološkička istraživanja preduzeti mogla.

G.G. Manjani, Buljon, Kont i Kompanija moći će takođe izmenuti i promenuti primenjenu metodu eksploatacije i uopšte sve činiti što će misliti da je shodno za polučiti njine uslove.

Štetu društva i plan po kome će se radnja u Majdanpeku preduzimati, kao takođe i izmene koje bi s vremenom u tome poslu preduzeti se mogle saopšti će se popečiteljstvu finansije bez da ovo ima pravo u istom planu ili njegovim izmenama štogod preinačiti izuzimajući što bi se odnosilo na zakon kojim su propisani u smotrenju štedjenja zdravlja radenika koje će zakone društvo biti obvezano tačno ispunjavati.

G.G. Manjani, Buljon i Kompanija ima će takođe pravo izdavati pod kiriju svoja zdanija, kuće, livade i proče zgrade koje će na sebe primiti. Oni će moći iste sami upražnjavati, ili to drugima dati upražnjavati, sve zanate i hidožestva koja će biti skopčana s polzom ondašnji radnika i celog preduzetija.

Članak VI

Rudnij u magazama Majdan-Peka nalazeći se materijala u koliko je on dobar za eksploataciju primaće društvo u onoj meri u kojoj će istij materijal izrađivati i to ili po srednjoj ceni koja će se pokazati na pijaci Majdan-Peka u tečaju prve godine započete eksploatacije ili pak po ceni koja će se uzajamnim sporazumevanjem opredeliti.

Članak VII

Ugovor će ovaj važiti 30 godina računajući od dana kad će se Majdan-Pek društvu predati. Tri godine pre istecenja ovog ugovora ugovarajuće strane biće obvezane pismeno izjasniti se oće dul se ovaj uslovija obnoviti ili preinačiti ugovor, ili nećeđu.

Članak VIII

Odma čim će se društvo sastavljeno g.g. Manjani, Buljon, Kont konačno i uredno konstituisati ono će o tome izvestiti pismeno Popečiteljstvo finansije i doći tražiti inventare Majdan-Peka i to najdalje do Đurđeva dana iduće 1860. god. i to po novom kalendaru.

Članak IX

Društvo će biti obvezano u tečeniju prvi (nečitko) godina o svom trošku sačiniti opšti plan o celom ataru Majdan-Peka.

Šumu će podeliti na šezdeset ravni časti od koji će moći svake godine jednu ili po potrebi dve časti na korist Majdan-Peka upotrebiti kako bi se time uredno sečenje i oporavljanje šume i sveukupne okoline osigurati moglo.

Članak X

G.G. Manjani, Buljon, Kont i Kompanija obvezuju se: da će u ime eksploatacije Majdan-Peka svake godine davati Praviteljstvu Srpskom deseti čast prihoda od celokupne radnje u Majdan-Peku. Toga radi vodi će se tačan i strogi inventar o svima operacijama društva i obično će se svake godine i to tri meseca posle zaključenja bilansa u po jednom ekzemplaru zajedno sa pripadajućom desetom časti od prihoda Popečiteljstvu finansije predati.

Članak XI

Nova postrojenja i putevi koje bi društvo za uspeh i razvitak radnje u Majdan-Peku načinilo, to ostaće bez ikakve naknade po isteceniju ovoga ugovora sopstvenost Pra-

viteljstva Srpskoga. Što se pak tiče mašina i alata ovi će se proceniti veštacima koje će obe strane u sporazumljenju odrediti, procena će se ova izravniti sa procenom inventara pa razlika platiti, u tekućem novcu onome koji će imati na to pravo.

Članak XII

G.G. Manjani, Buljon i Kompanija saobražava će se svima propisima ćumručkim koji postoje u Srbiji. No, proizvodi koji će se u Majdan-Peku fabricirati uživa će neku povlasticu koju će Popečiteljstvo finansije opredeliti i to zato da bi se radnja Majdan-Peka bolje i lakše razviti mogla. Mašine, najposle, i alati za celokupnu eksploataciju Majdan-Peka nužni, biće slobodni od svake ćumručke takse.

Članak XIII

Ako bi Praviteljstvu Srbskom trebalo predmeta koji će se u Majdan-Peku proizvoditi, to će društvo biti obvezano takove istom Praviteljstvu po najnižoj ceni i uslovijama na licu mesta postojećoj liferovati.

Članak XIV

U Majdan-Peku će se o trošku Praviteljstva Srbskog ustanoviti jedan Komesarijat koji će interese države zastupati između direkcije Društva i Praviteljstva posredovati i u sporazumenje iste Direkcije mestnu policiju i poredak rukovoditi. No, isti Komesarijat neće imati pravo mešati se u poslove koji se na upravu i administraciju društva odnose.

Članak XV

Društvo će opredeliti neku čast svojoj akciji za one građane srbske koji bi želeli učestvovati pri radnji Majdan-Pekskoj. Oni pak biće obvezani ovu želju izjaviti najdalje do mesec dana posle obnarodovanja društveni statuta i poziva u tom smotrenju sledovati imajuće.

Članak XVI

Ako g.g. Manjani, Buljon, Kont i Kompanija kakvim vanrednim slučajem zadržani nebi mogli eksploataciju Majdan-Peka u celosti održati u tečaju iduće 1860. godine započet, onda oni bez ikakve naknade budu preko ovi ugovora polučeni.

Članak XVII

Sve radnje koje bi se u izvršenju ovog ugovora slučajno poroditi mogle, rešava će se konačno izbornim sudom sastojećim se iz tri lica, koja će ugovarajuće strane uzajamnim sporazumljenjem izabrati.

Članak XVIII

Ovaj je ugovor sastavljen u dva na srbskom i francuskom jeziku pisana ekzemplara od koji će jedan ostati sopstvenost Praviteljstva srbskog, a drugi će pripadati ugovarajuće društvu.

RN⁰ 476

5. septembra 1859. god.
u Beogradu

Pr. Sekretar Od. rudarskog
Đorđe Branković, s.r.

Odobrili:

Buljon, s.r. Kont, s.r. Manjani, s.r.⁷

Za Popečiteljsa finansije
Polkovnik, kavalir i pomoćnik
Jovan Gavrilović

⁷ M.U.D. P XII 202/1861, film 85, Majdanpek 1860. i 1861. godine, Arhivska građa, knjiga broj XXVII Bor 1982. str. 37-41.

Drugi značajan pravni akt, pogotovo ako se isti upoređuje sa aspekta današnjeg srpskog privrednog i trgovačkog prava predstavljaju Statuti Bora od 01.08.1903. godine koji ćemo, s toga, takođe, izneti u celini!

Malo predistorije Statuta francuskog društva borskih rudnika

Koncesija “Sveti Đorđe”

Već u prvim mesecima 1903. godine bilo je očigledno da je u Boru otkriveno rudište bakarnih ruda znatnih dimenzija čije su rude bile veoma bogate. Negubeći vreme, bogati preduzetnik u to vreme, Đorđe Vajfert je odmah zatražio povlasticu za eksploataciju bakarnih i svih ostalih ruda i kopova na određenoj površini. Rudarsko odeljenje u Beogradu obrazovalo je Komisiju koja je maja 1903. godine bila u Boru i utvrdila da sigurne rezerve rude iznose više od 250.000 tona bogatih bakarnih ruda. Na osnovu njihovog izveštaja Đorđe Vajfert je 30. septembra 1903. godine dobio povlasticu - pravo da na površini od 2400 hektara u opštinama Borskoj, Kriveljskoj i Oštreljskoj može 50 godina otkopavati i prerađivati bakarne rude. Po želji vlasnika, povlastica je u rudarskim knjigama zavedena pod imenom “Sveti Đorđe, Bor”. Vajfert je osim toga, okružio povlasticu pravo isključivog istraživanja ruda na površini od 6.500 hektara, na planini Crni Vrh, dobio je šumski kompleks od 1.003 hektara da u njemu može eksploatisati drvo za potrebe preduzeća “pod uslovom da se, uz seču, pravilno i racionalno gaji i podiže šuma, po pravilima koja važe za podizanje šuma”. Najzad, Vajfertu je dato pravo da za potrebe rudnika koristi i vode Borske, Kriveljske i Brestovačke reke.

Čim je otkriveno bogato rudište bakra pod Dulkanovom čukom, vlasnik je odmah počeo da traži finansijera, pre nego što je zatražio povlasticu. Jedno takvo rudište nije bio u stanju da otvori i eksploatiše, ne samo Vajfert, nego ni neko domaće finansijsko društvo. Bor je ležao u bespuću, pa je samo njegovo povezivanje sa saobraćajnicama tražilo velika novčana sredstva.

Posle nekoliko neuspešnih pokušaja u Austriji Vajfert se obratio Francuzima. Francuski kapital je poslao na borsko rudište dvojicu vrhunskih eksperata - rudarskih stručnjaka koji su 1903. godine pregledali rudište u Boru i ocenili da u njemu ima više od 1,5 miliona tona bakarnih ruda. Na osnovu njihovih izveštaja francuski kapital se angažovao u Boru.

Sa francuskim finansijerima Vajfert je vodio pregovore nekoliko meseci, dok 31. maja 1904. godine, nije zaključio sporazum o osnivanju preduzeća pod imenom Francusko društvo Borskih rudnika Koncesija “Sveti Đorđe”. Članovi Društva bili su Đorđe Vajfert, industrijalac iz Beograda, društvo Mirabo, Pierari i kompanija iz Pariza i Francusko društvo za ispitivanje i preduzeća iz Pariza.

Osnovni kapital Društva iznosio je 5,5 miliona zlatnih francuskih franaka, podeljen na akcije od po 500 franaka. Od jedanaest hiljada akcija, Vajfert je dobio 3.300, Francusko društvo za ispitivanja i preduzeća 1.000, a 7.200 akcija Društvo Mirabo, Pierari i kompanija. Vajfertov udeo u Društvu iznosio je 31,8 odsto akcija. Za ustupanje povlastica Vajfert je dobio od novog društva u gotovu 1.250.000 franaka i 3.300 potpuno uplaćenih akcija. Društvo se konstituisalo 1. juna 1904. godine, ali je počelo posloovati 1. februara iste godine. Direktor preduzeća bio je Alber Loran, Franja Šistek, direktor rudnika, a Moris Furman direktor topionice.

Uslovi pod kojima je borsko rudište dospelo u ruke francuskog kapitala sadržani su u Statutima, izrađenim pri osnivanju društva:

Francusko društvo borskih rudnika
Koncesija "Sveti Đorđe"

STATUTI

Glava prva

Ime, predmet, sedište, trajanje

Čl.1. Među upisnicima i imaocima akcija koje će se dalje stvoriti, obrazuje se jedno bezimeno društvo, saobrazno zakonima, od 24. jula 1876. godine, 1. avgusta 1893. i 16. novembra 1903. godine.

Čl. 2. Društvo ima naziv "Francusko društvo Borskih rudnika" (Koncesija "Sveti Đorđe").

Čl. 3. Društveni je predmet (cilj): eksploatacija rudnika bakra, zlata i svake druge rude, zvanih Bakreni rudnici "Sveti Đorđe", koji se nalaze u atarima Bora, Krivelja i Oštrelja, sreza Zaječarskog, okrug Timočki (Srbija), po kojima će biti govor i čl. 6, koji sleduje:

- Ispitivanje, istraživanje i dobivanje koncesija sviju rudnika bakra, zlata i drugih ruda;
- Pribavljanje sviju drugih rudnika i majdana; ili kupljenih, ili čiji bi Društvo bilo zastupnik, uzimanje pod zakup rečenih rudnika i majdana;
- Prerada i prodaja proizvoda iz tih rudnika i majdana, ma kakvi bili proizvodi i sve operacije skupčane s eksploatacijom;
- Eksploatacija sviju industrija koje mogu biti u vezi sa onim što prethodi, upotreba elektr. snage u svim njenim oblicima;
- Eksploatacija sviju zemljišta i posebice sviju šuma i svih vodopada koje bi Društvo imalo u koncesiji, ili u zakupu za potrebe svoje industrije; stvaranje, uzimanje pod zakup i eksploatacija društvenih rudnika, ili industrijskih ustanova;
- Ono može da učestvuje ma u kojoj zemlji u svim preduzećima ili društvima, čija bi trgovina ili industrija bila slična, ili takve prirode da pomaže njegovoj sopstvenoj trgovini i njegovoj sopstvenoj industriji, da se spoji s njima, da preuzme sve industrije koje bi bile podesne radi potrošnje njegovih proizvoda, ili da učestvuje u njima;
- Društvo može, jednom reči, vršiti sve operacije trgovačke, industrijske, ili finansijske, koje bi se mogle, u celini ili delimično, odnositi na stvaranje njegovog cilja.

Čl. 4. Društveno sedište će biti u Parizu, ul., br. 60 (srez). Ono će se moći premestiti u svako drugo mesto u Parizu, za koje Upravni odbor bude rešio. Kancelarija (biro), agencije i filijale moći će se ustanoviti u Francuskoj, u kolonijama, ili inostranstvu, prostom odlukom Upravnog odbora. Društvo će akreditovati u Srbiji jednog zakonskog i jednog tehničkog zastupnika;

Čl. 5. Trajanje Društva je utvrđeno za pedeset godina, računajući od dana definitivnog konstituisanja.

Glava druga

Unosi

Čl. 6. U ovom aktu je učestvovao g. Đorđe Vajfert, industrijalac iz Beograda (Srbija), koji je ovim doneo Društvu:

1. Rudnike nazvane Bakarni rudnici "Sveti Đorđe", koji obuhvataju bakarno rudište (ležište) borsko, koje se nalazi u opštinama: borskoj, kriveljskoj i oštreljskoj, srez Za-

ječarski, okr. Timočki (Srbija), za koje mu je izdana koncesija ministarskim rešenjem od 30. septembra (13. oktobar) godine, niže naznačenim i to u saglasnosti i pod uslovima, kako ovog rešenja, tako i srpskog zakona, koja se koncesija prostire na 240 rudarskih polja, svako od po 10 hektara, tj. ukupnu površinu od 2.400 hektara,

2. Isključivo pravo istraživanja na zemljištu koje okružuje Koncesiju "Sveti Đorđe", a prostire se na 130 rudarskih polja - istraženih, to jest na površini od 6.500 hektara,

3. Pravo eksploataisanja za potrebe rudnika i topionice šumske površine od 1.003 hektara, koja se nalazi na brdu Crni vrh,

4. Pravo upotrebe rečice Borske, Kriveljske i Brestovačke, pod uslovom da se ovim pravom koristi pre isteka 5 godina, počev od 30. septembra / 13. oktobra 1903. godine i od 15/28. 1904. godine,

5. Sav deo koji bi mu mogao pripadati od vađenja rude koja se nalazi na dan 31. maja 1904. godine na rudniku, kao i od materijala za eksploataciju rudnika,

6. Sav deo koji bi mu mogao pripadati od svakovrsnih stvari koje se u isto vreme nalaze na stovarištu za eksploataciju rudnika.

II.

Istim ovim aktima Društvo Mirabo, Pierari i komp. i Francusko društvo za ispitivanja i preduzeća, osnivaoci

Donose Društvu

1. Instalacije i svakovrsna spremanja koja su ta društva napravila na rečenom rudniku, kao i sav deo koji im pripada od rude vađene na dan 31. maja 1904. godine i od materijala i stvari koje se nalaze u to doba u stovarištu,

2. Planove proučavanja, predračune i radove izvršene u cilju eksploatacije rudnika,

3. Koristi od preduzetih koraka i od već stečenih pomoći u cilju konstituisanja ovog društva i budućeg razvića. Društvo će biti sopstvenik dobara i prava računajući od dana njegovog definitivnog konstituisanja i uživace ih povratno, računajući od 1. februara 1904. godine. Ono će zameniti ranije sopstvenike u svima pravima skopčanim sa done tim dobrima i pravima i primaće na sebe izvršenje sviju obaveza koje bi mogle proizići iz akta i koncesije.

U zamenu, kao naknada za ove unose, daje se:

I. G. Vajfertu

Pravo u zamenu za prvi član njegovog unosa

1. Suma od jednog miliona i dvesta pedeset hiljada franaka u gotovom,

2. Dve hiljade i tri stotine običnih akcija ovog društva, od po 500 franaka potpuno uplaćenih. U zamenu za ostatak njegovog unosa hiljada običnih akcija ovog društva od po 500 franaka potpuno uplaćenih.

II. Društvo Mirabo, Pierari i kompanija i primaocima njegovih prava, ili njegovim naslednicima - provizija od 1 odsto na bruto prinos od prodaje bakra i drugih izvađenih produkata, koje će izvršiti Francusko društvo Borskih rudnika, sada konstituisano, za vreme celog svog trajanja, čak i produženog ma u kom obliku i ma kakvim posrednikom bile ove prodaje izvršene.

III. Francusko društvo za ispitivanje i preduzeća hiljada običnih akcija ovog društva od po 500 franaka potpuno uplaćenih. Suma i akcije, dodeljene g. Đ. Vajfertu, predaće mu se i to:

– Suma odmah po definitivnom konstituisanju Društva i čim budu pravilno prenete na Društvo sva prava g. Vajferta, na dobra koja je on doneo, bez drugih obaveza, osim onih koje potiču iz akta o koncesiji, a saobrazno zakonima i administra-

tivnim uredbama Srbije; i akcije po izvršenju istih formalnosti, a najamanje po isteku roka od dve godine, računajući od dana definitivnog konstituisanja Društva. Dotle, ono će podlegati propisima zakona od 1. avgusta 1903. godine.

- Društvo Mirabo, Pierari i komp. i Francusko društvo za ispitivanje i preduzeća imaće pravo na proviziju, a akcije koje su im dodeljene samim činom definitivnog konstituisanja, narečene akcije predaće se Francuskom društvu za ispitivanje i preduzeća tek po isteku roka od dve godine, računajući od dana definitivnog konstituisanja društva.

- Dotle će one podlegati propisima zakona od 1. avgusta 1903. godine.⁸

Takođe ćemo izneti i prikazati celokupne Statute srpskog akcionarskog rudarskog i topioničarsko-industrijskih društva koji su sačinjeni 20. februara 1913. godine.

S T A T U T I *SRPSKOG AKCIONARSKOG RUDARSKOG I* *TOPIONIČARSKO-INDUSTRIJSKIH DRUŠTVA*

1. Ime, sedište i trajanje društva

Ime glasi srpski: “Srpsko akcionarsko Rudarsko i Topioničarsko-Industrijsko Društvo”, nemački: “Serbische Bergban und Hüttenindustrie Aktiengesellschaft”, francuski: “Société anonyme minière et métallurgique”.

Sedište društva je u Beogradu.

Trajanje društva utvrđuje se na sto godina i društvo postoji sve dotle, dok zakonom načinom ili to ovim statutom ne prestane.

2. Cilj društva

Cilj je društva osnivanje i upravljanje rudarskih i topioničarsko-industrijskih preduzeća u Srbiji.

3. Društveni kapital

1. Osnovni kapital ovog društva iznosi četiri miliona (4.000.000) dinara, podeljen na 4.000 akcija, od kojih svaka glasi na 1.000 dinara imenito i na donosioca sa odgovarajućim kuponom. Akcije se mogu izdati i u obliku isprava od po 100 akcija ukupno, dakle od 100.000 dinara imenite vrednosti sa odgovarajućim kuponima i talonima. Ove zbirne akcije mogu opet podeliti se na pojedine delove.

2. Ukupni akcijski kapital je upisan od osnivaoca.

3. Akcije su uplaćene sa 10% u gotovom novcu na priznanice koje glase na ime. Uplata ostalih 90% kapitala izvršiće se, po odluci Upravnog odbora, odjednom ili počesnim iznosima, ali najdalje u roku od 4 godine po potvrdi ovih pravila.

Akcionari će se preporučenim pismima pozivati da izvrše dalje uplate akcija, i toga radi ostavljajući im se rok od 15 dana. Akcionari koji na vreme ne odgovore pozivu za uplatu, platiće po isteku roka za uplatu 5% na ime zadocnjene kamate. Za one akcionare, koji i posle treće opomene, koja mora biti objavljena u službenom listu najmanje tri deset dana pre isteka roka određenog za uplatu, ne budu uplatili, Upravni odbor može re-

⁸ Jovanović, B., Đurđević, M., *op. cit.*, str. 36-41, Sto godina borskog rudarstva 1903-2003.

šiti da gube akcionarska prava, zadobivena upisom akcija i izvršenjem delimične uplate. Na mesto poništenih akcija moraju se izdati nove.

Povećanje kapitala može se izvršiti samo putem izdavanja novih akcija. Plan za povećanje kapitala i izdavanje novih akcija važiće tek kad ga odobri Ministar narodne Privrede.

4. Zbor akcionara

Zbor akcionara predstavlja ukupnost akcionara. Zbor akcionara držaće se u Beogradu i to:

a) Svake godine po zaključku godišnjeg bilansa, ipak najkasnije za 4 meseca po zaključenju poslovne godine. Ako Upravni odbor ne sazove redovni zbor akcionara za 4 meseca po zaključku poslovne godine, onda je Nadzorni odbor dužan da zbor sazove za daljih 15 dana. Ako ni nadzorni odbor ne bi sazvao redovni zbor akcionara, onda akcionari čije akcije predstavljaju 1/25 ukupnog broja akcija, mogu tražiti od Ministra narodne Privrede odobrenje da oni sazovu redovni zbor akcionara. Ministar Narodne Privrede odobriće saziv zbora, ako sazivači deponuju gornji broj akcija kod Ministra Narodne Privrede ili onamo gde Ministar odredi.

b) Kad Upravni odbor nađe za potrebno ili celishodno da zbor sazove.

v) Kad Nadzorni odbor za potrebno nađe da zbor sazove u interesu društva u smislu zakona o akcionarskim društvima.

g) Kad akcionari, čije akcije iznose najmanje jednu desetinu društvenog kapitala, zatraže od Upravnog odbora da sazove zbor, a u isto vreme polože društvenoj upravi akcije sa kuponima i talonima i označe uzrok i cilj saziva zbora. Upravni je odbor dužan u takvom slučaju sazvati zbor akcionara za tri dana: u pozivu se mora označiti i dnevni red. Između objave poziva i određenog dana za držanje zbor može biti najveći razmak od deset dana. Ako Upravni odbor u ovom roku ne sazove vanredni zbor akcionara, onda će ga Nadzorni odbor sazvati za tri dana. Ako ga Nadzorni odbor ne bi sazvao, onda ga mogu sazvati akcionari, na način kako je pored kazano pod a).

Čl. 5.

Zbor akcionara se saziva objavom u službenom listu, koji mora izaći najmanje tri puta i to prvi put najmanje 30 dana pre dana skupa. Ova objava mora sadržavati mesto i vreme zbora, dnevni red, a takođe i mesta označena za deponovanje akcija.

Upravni odbor mora izvestiti Ministra Narodne Privrede o zboru akcionara najmanje 15 dana pre dana skupa.

Ministar narodne privrede će označiti naročitog komesara koji će zboru prisustvovati i paziti da rad zbora bude u saglasnosti sa odredbama Zakona o akcionarskim društvima.

Upravni odbor će upisati sve one akcionare, koji budu deponovali akcije radi učešća na zboru akcionara u naročiti spisak, u kome će se još naznačiti i broj glasova svakog akcionara. Spisak se zaključuje najkasnije 3 dana pred zbor i potpisan društvenim imenom izlaže na uviđaj u društvenom stanu.

Svaki akcionar koji ima pravo glasa i želi da se o kakvom bilo predmetu na zboru akcionara, sazvanom prema čl. 4. tačka a) rešava, dužan je pismeno prijaviti isti predmet Upravnom odboru najdocnije na trideset dana pre zbora da bi se pomenuti predmet u objavi saziva mogao staviti na dnevni red zbora. Predlozi, koji ne budu stajali na dnevnom redu u objavi saziva ne mogu biti predmet rešavanja zbora akcionara. Izuzetak čini predlog da se drugi zbor sazove.

Čl. 6.

Upravni odbor ima da utvrdi pre otvaranja zbora, da li je prema statutima za punovažno rešavanje potreban broj akcionara na zboru prisutan i da li su skupljeni akcionari i njima pripadajući glasovi upisani u naročiti spisak. Ovaj spisak overiće potpisnici zbornog zapisnika i državni komesar pa će priložiti zborskom zapisniku.

Predmeti o kojima samo zbor ima pravo doneti odluke jesu:

- a) pregled izveštaja Upravnog odbora o tečaju poslova prošle godine,
- b) pregled završnih računa, utvrđenje i upotreba čiste dobiti;
- v) primanje izveštaja Narodnog odbora;
- g) davanje razrešnice Upravnom i Nadzornom odboru;
- d) biranje i razrešenje Upravnog i Nadzornog odbora kao i eventualno određivanje njihove nagrade;
- đ) smanjivanje ili povišavanje osnovne glavnice emisijom akcija, prioriternih akcija i prioriternih obligacija;
- e) svakovrsna izmena statuta;
- ž) spajanje sa drugim društvima;
- z) zaključenje ugovora s drugim društvima u nameri obezbeđenja uzajamnih koristi (kartelni ugovori);
- i) prestanak društva i izbor likvidatora, kao i odluka o njihovoj nagradi;
- j) predlozi, koje Upravni ili Nadzorni odbor, ili pojedini akcionari podnesu zboru na rešavanje.

Čl. 7.

Na zboru akcionara svake tri akcije daju imaocu pravo na jedan glas, ali ni jedan akcionar ne može imati više od 10 glasova.

Akcionar može u zboru učestvovati i glasati sam lično ili može drugog akcionara opunomoćiti za to, ali jednog za sve svoje akcije, s druge strane pak, jedan akcionar ne može zastupati više od jednog akcionara, izuzev one akcionare kojima je on prirodni zastupnik.

Pravna lica zastupaju njihovi zakoniti zastupnici, odnosno članovi Uprave ili Upravnog odbora.

Čl. 8.

Zbor može rešavati, ako došavši ili svojim punomoćnicima zastupljeni akcionari predstavljaju najmanje četvrtinu društvene glavnice.

Čim Upravni odbor nađe da zbor nije sposoban da donosi odluke, ima da ga odloži, i da najdalje u roku od 10 dana računajući od odloženog zbor, objavljenim pozivom sazove novi zbor akcionara, koji punovažno rešava bez obzira na broj na njemu zastupljenih akcija.

Čl. 9.

Predsednik je zbor je predsednik Upravnog odbora, ako je on sprečen onda potpredsednik, a u slučaju da je i ovaj sprečen onda po godinama najstariji član Upravnog odbora.

O rešavanjima i odlukama svakog zbora vodi se zapisnik Original zapisnika čuva se u društvenoj arhivi i mora se svakom akcionaru na njegov zahtev pokazati. Overeni prepisi zapisnika imaju se podneti nadležnom sudu i Ministru Pravde. Zapisnik potpisuju predsednik, postavljeni sekretar, dva akcionara, koje na predlog predsednika bira zbor, dalje državni sekretar.

Čl. 10.

Odluke zbora donose se uopšte prostom većinom glasova.

Ako se veća o daljem opstanku ili prestanku društva ili se cilj preduzeća menja, onda su tri četvrtine glasova potrebne za takvu odluku. Odluke o izmenama i dopunama društvenih statuta imaju važnost samo ako apsolutna većina prisutnih akcionara za njih glasa. Takve odluke se mogu izvršiti tek pošto ih prethodno odobri Ministar Narodne Privrede.

Prepis odobrenih izmena i dopuna statuta, koje se odnose na produženje ili prestanak društva, Upravni odbor ima da pošalje najdalje u roku od 10 dana nadležnom sudu da ih obznani.

Kad zbor reši da se društveno preduzeće promeni, društvo je dužno isplatiti akcije onim akcionarima, koji na ovu promenu ne pristanu.

11. Upravni odbor

Upravni odbor se sastoji iz devet članova.

Članovi Upravnog odbora deponuju kod društva sami po pet akcija kao kauciju.

Članove Upravnog odbora bira zbor na 5 godina.

Predsednika i potpredsednika Upravnog odbora bira Upravni odbor apsolutnom većinom glasova.

Ako Upravni odbor zbog smrti ili postupanja nekih članova ne bi mogao rešavati, onda će Nadzorni odbor, i to najdalje u roku od 10 dana, sazvati zbor radi popunjenja upražnjenih mesta članova Upravnog odbora.

Članovi Upravnog odbora se sazivaju na sednice blagovremeno preporučenim pismima sa naznačenjem dnevnog reda.

Upravni odbor zastupa društvo prema drugim licima i vlastima i svršava punovažne poslove, koji ne spadaju u nadležnost zbora.

Pri rešavanju Upravnog odbora odlučuje većina glasova. Ako su glasovi podeljeni onda se kao odluka smatra onaj predlog za koji je predsednik glasao.

Upravni se odbor sastaje kad god to društveni interesi zahtevaju.

Sednice saziva predsednik u mestu koje on bude odredio.

O radu sednice mora se voditi zapisnik.

Upravni odbor ima pravo ovlastiti pojedine svoje članove za vršenje pojedinih funkcija.

12. Nadzorni odbor

Nadzorni se odbor sastoji iz pet članova, koje bira zbor za vreme od 5 godina.

Članovi Nadzornog odbora deponuju kod društva po 5 akcija na ime kaucije.

Nadzorni odbor vodi nadzor nad društvenim poslovima u svima godinama. Toga radi on je ovlašćen da traži obaveštenje o toku društvenih poslova i da u svako doba pregleda društvene knjige, dokumenta i blagajne.

Nadzorni odbor ima da ispituje godišnje račune i bilanse, kao i predloge o podeli dobiti i da o tome svake godine zboru podnosi izveštaj.

Bez izveštaja Nadzornog odbora ne može zbor doneti nikakvu odluku o čistoj dobiti niti odobriti bilans.

13. Društveni potpis

Društvo potpisuje kolektivno dva člana Upravnog odbora, koje je Upravni odbor za to ovlastio ili jedan takav član zajedno sa jednim društvenim prokuristom.

14. Bilans poslovne godine

Poslovne godine teku uvek od 1. jula do 30. juna (po starom).

Prva poslovna godina društva počinje njegovim konstituisanjem a završava se 30. juna iduće poslovne godine.

Krajem svake poslovne godine dužnost je Upravnog odbora da načini po trgovačkim pravilima inventar celog aktivnog i pasivnog stanja i na osnovu istog po zaključku knjiga sastavi bilans i stavi na pregled Nadzornom odboru.

Za sastavljanje bilansa vrede odredbe zakona o akcionarskim društvima.

Bilans društvenog stanja sa izveštajem Nadzornog odbora ili računoispitaiča štampaće se i najdalje na osam dana pre zбора staviti na pregled u društvenom stanju, a na sam dan zбора staviće se to na uviđaj u mestu gde se zbor drži.

Bilans, koji zbor usvoji, Upravni odbor je dužan da objavi najdalje za 15 dana po svršenom zboru u službenom listu.

15. Čista dobit

Preostatak prihoda društvenog preduzeća preko izdataka, po odbitku sviju troškova, poreza i gubitaka, dalje po odbitku eventualnih otpisa i rezerve čini čistu dobit. Osnivački troškovi moraju se otplatiti najdalje za pet godina.

Društvo mora radi pokrića svojih gubitaka, obrazovati rezervni fond i za tu svrhu odvojiti 25% osnovne glavnice.

16. Zastarelost kupona

Nenaplaćeni kuponi zastarevaju posle 6 godina u korist društvu.

17. Prestanak društva

Društvo prestaje, osim zakonom određenih slučajeva, još kad zbor to odluči.

Za likvidaciju društva važe odredbe zakona o akcionarskim društvima. Naknadu likvidatorima određuje zbor.

18. Objave

Sve javne društvene obznane objavljuju se u službenom listu Kraljevine Srbije.

U Beogradu, 20. februara 1913. godine

O s n i v a č i

Povlašćeno austro-ugarsko društvo državnih železnica, Gustav Perer, Bela Fajt, Đorđe Vajfert, dr F. Gramberg, dr Jovan Đurić, Andra Đorđević, David L. Simić, dr Svetolik Radovanović, Jovan A. Milojković, Viktor Jung, dr Elgen Lins.

Na osnovu čl. 9. Zakona o akcionarskim društvima odobravam i potvrđujem ova pravila Srpskog Akcionarskog Rudarskog i Topioničarskog Industrijskog Društva, s tim da se u tekstu učine ove izmene i dopune:

1. U čl. 1. stav treći, mesto reči "je neograničeno", staviti: "utvrđuje se na sto godina".
2. U čl. 3. tačka 3. dodati pri kraju rečenicu: "ali najdalje u roku od četiri godine po potvrdi ovih pravila", na kraju u poslednjem stavu istog paragrafa dodati: "na mesto poništenih akcija, moraju se izdati nove".

3. U čl. 5. poslednji stav izostaviti reči: “dva meseca po isteku poslovne godine, na koju se zbor akcionara odnosi” i staviti: “na trideset dana pre zbora”
4. U čl. 11. izostaviti reči: “iz najmanje šest, a najviše dvanaest”, a staviti: “iz devet”.
5. U čl. 12. mesto reči: “najmanje tri, a najviše šest”, staviti: “pet”.
6. U čl. 15. pri kraju prvog stava dodati rečenicu: “Osnivački troškovi moraju se otplatiti najdalje za pet godina”, a izbaciti poslednju rečenicu u čl. 14. koja glasi: “Troškovi oko osnivanja društva moraju se amortizovati za prve tri godine”.

Taksa u dinara: sto (100) u smislu tarifnog broja 272 pod v) Zakona o taksama naplaćena je i na primerku predatom društvu propisno poništena.

T. Br. 2085
10. maj 1913.
Beograd

Ministar Narodne Privrede

K. Stojanović

Po potvrdi uneto još i ovo:

7. U čl. 3. poslednja alineja glasi: “Povećanje kapitala može se izvršiti samo putem izdavanja novih akcija. Plan za povećanje kapitala i izdavanje novih akcija važiće tek kad ga odobri Ministar Narodne Privrede”.

10. maj 1913.
Beograd

Ministar Narodne Privrede

T. Br. 2085

M. P.

K. Stojanović⁹

Taksa: dve marke po 50 dinara

Zaključna razmatranja

Mislim da sam uspeo da dokažem sjajne veze između srpskog akcionarskog prava nekad i sada zasnovanog na istovetnim pitanjima koja su u pogledu rudnika Bor i Majdanpek postavljena pre više od 150 godina i sada, koja su sociološka, ekonomska, pravna i geostrateška.

Dakle, i sada se ponavljaju pitanja postavljena u Srbiji još daleke 1834. godine: Šta sa rudnicima Bor i Majdanpek?

U skladu sa odgovorima biće ponuđena i odgovarajuća pravna rešenja na osnovu pozitivnih zakona o privrednim društvima, po koncesijama o spoljnotrgovinskom poslovanju, po deviznom poslovanju, o kreditnim poslovima sa inostranstvom, o stranim ulaganjima, o šumama, putevima, relevantnih zakona o porezu i dr.

Opravdano smatram da sam iznetim referatom potvrdio obrazloženje predloga teme “Akcionarsko pravo - nekad i sad” da ideja o pravnoj izgradnji, kao temelju moderne Srbije, traje gotovo 200 godina. Prateći tu ideju pokušao sam da oživim brojne propise kojima su regulisana određena pitanja, kako su isti ugrađeni u pravne akte koje sam predložio u referatu, koji su upravo dragoceni za analizu njihove razumljivosti, jezika i stila, prilagođenosti potrebama zahtevima vremena naglašavajući rešenja koja su možda i bolja od nekih postojećih. Realizacijom zamišljene ideje u referatu smatram da sam uspešno dokazao da je srpska pravna misao imala svoje uzlete, da je srpsko pravo imalo svoje bisere, da je postojalo i da će postojati, te da je neophodno da se i danas oslobodimo osećaja da je jedini izlaz za naše pravo u kopiranju i prihvatanju onoga što je neko već propisao.

⁹ Borski rudnik u ratnim godinama 1912-1918. Arhivska građa - knjiga br. VIII, Bor novembar 1976. godina str. 40-46.

Prezentirani pravni akti, ugovori i statuti će, svakako, moći korisno da posluže, naročito mlađim generacijama pravnika da se sa istima bliže upoznaju, da ih detaljno prouče, da njihove odredbe uporede sa važećim propisima iz oblasti akcionarstva, što će sve pomoći, pojedinim od njih da, *de lege ferenda*, svojim radovima doprinesu daljem i uspešnijem razvoju pravne nauke u Srbiji.

Izneto ću potkrepiti samo jednim primerom. Naime, u jednoj najnovijoj, inače, veoma dobro napisanoj knjizi, posvećenoj akcionarskim društvima,¹⁰ pisac knjige uzimajući za moto latinsku izreku *principium est potissima pars* (početak je najvažniji deo svake stvari) u prvoj rečenici uvoda konstatuje: “Akcionarsko društvo se skoro dve decenije nalazi u žiži interesovanja naše privrednopravne i ekonomske nauke počev od donošenja Zakona o preduzećima 1988. godine”.

Iz rečenog, uzimajući u obzir i navedeni moto, bi proizilazilo da su akcionarska društva u Srbiji tek sada nastala, u poslednjih dvadesetak godina, što znači da je to njihov početak. Kao da ista nisu postojala skoro 100 godina u periodu 1850-1945. i to u vrlo razvijenom obliku koji je bio dostignut na evropskom nivou toga vremena.

Miroslav Vrhovsek, PhD

Stock law in Serbia – now and then
(on the example of copper and gold mines in Bor and Majdanpek)

A b s t r a c t

I reasonably believe that my article confirms the proposed title “Stock Law in Serbia – now and then” that the idea of legal development, as the platform of modern Serbia, has been lasting for almost 200 years. Following this idea, I have tried to revive numerous regulations regulating different areas, how they are incorporated into legal acts presented in this article, their great importance for understanding their substance, language and style, and adaptability to the needs and challenges of present time, underlying solutions which are sometimes even better than the current ones. By developing this idea, I believe, I have proven that the Serbian legal thought had its uprisings, that the Serbian law had its jewels, and that it is necessary to get rid of the feeling that the only solution for our law is to copy and accept what the others have already prescribed.

Presented legal acts, contracts and statutes, will certainly be of a great importance for young lawyers to get to know them better, to analyze them closer, to compare them with current regulations from the area of shares, and will, *de lege ferenda*, contribute to further development of Serbian legal thinking.

From the above said and taking the following motto, it could be concluded that the limited companies in Serbia were established in past twenty years, which means it is only their beginning. Like as if the same did not exist for almost 100 years in a period from 1850–1945 and in a very developed shape, which were on the European level of that time.

Key words: limited company, law on limited company, Bor, Majdanpek,
Serbian law

¹⁰ Milosavljević, M., *Akcionarsko društvo*, Intermeks, Beograd, 2006, str. 13.

Literatura

1. Jovanović, B., Đurđević, M., *100 godina Borskog rudarstva, 1903-2003.*, Bor 2005.
2. Vujić, S., Grujić, M., Salatić, D., Radivojević, S., Jelenković, R., *Rudnik bakra Majdanpek - Razvoj, stanje, budućnost*, Akademija inženjerskih nauka Srbije i Crne Gore, Beograd 2005.
3. Stanković, M., *Majdanpek*, Bor 1973.
4. Majdanpek 1860. i 1861. godine Arhivska građa, knjiga broj XXVII Bor 1982.
5. M.U.D. P XII 202/1861, film 85, Majdanpek 1860. i 1861. godine Arhivska građa, knjiga broj XXVII Bor 1982.
6. Borski rudnik u ratnim godinama 1912-1918. Arhivska građa - knjiga br. VIII, Bor novembar 1976.
7. Milosavljević, M., *Akcionarsko društvo*, Intermeks, Beograd, 2006.